

Projekt poučne staze Sv. Jure Perunsko – Pišćenica

Naziv projekta: Poučna staza sv. Jure Perunsko – sv. Jure Vršina – Pišćenica

Lokacija: općina Podstrana, grad Split

Nositelj projekta: Matica hrvatska – ogrank Podstrana, TZ Podstrana, TZ Split

Suradnici na projektu: Faceta d.o.o, Kantharos d.o.o.

Ukupna vrijednost projekta u kunama: 201.875,00 kn (PDV uključen)

Sadržaj

1. Sažetak	3
2. Razrada.....	7
3. Cilj i zadatci projekta	7
4. Provedba – opis projekta.....	8
Prva faza projekta.....	8
4.1. Gradina na Perunskom	8
4.2. Gradina na Peruniću.....	9
4.3. Grob na vrhu Križ	9
4.4. Gradina na Vršini	10
4.5. Pišćenica.....	13
Druga faza projekta.....	14
Vremenski plan	14
5. Moguće poteškoće.....	14
6. Evaluacija.....	14
7. Održivost projekta.....	15
8. Troškovnik istraživanja.....	16
9. Literatura.....	19

1. Sažetak

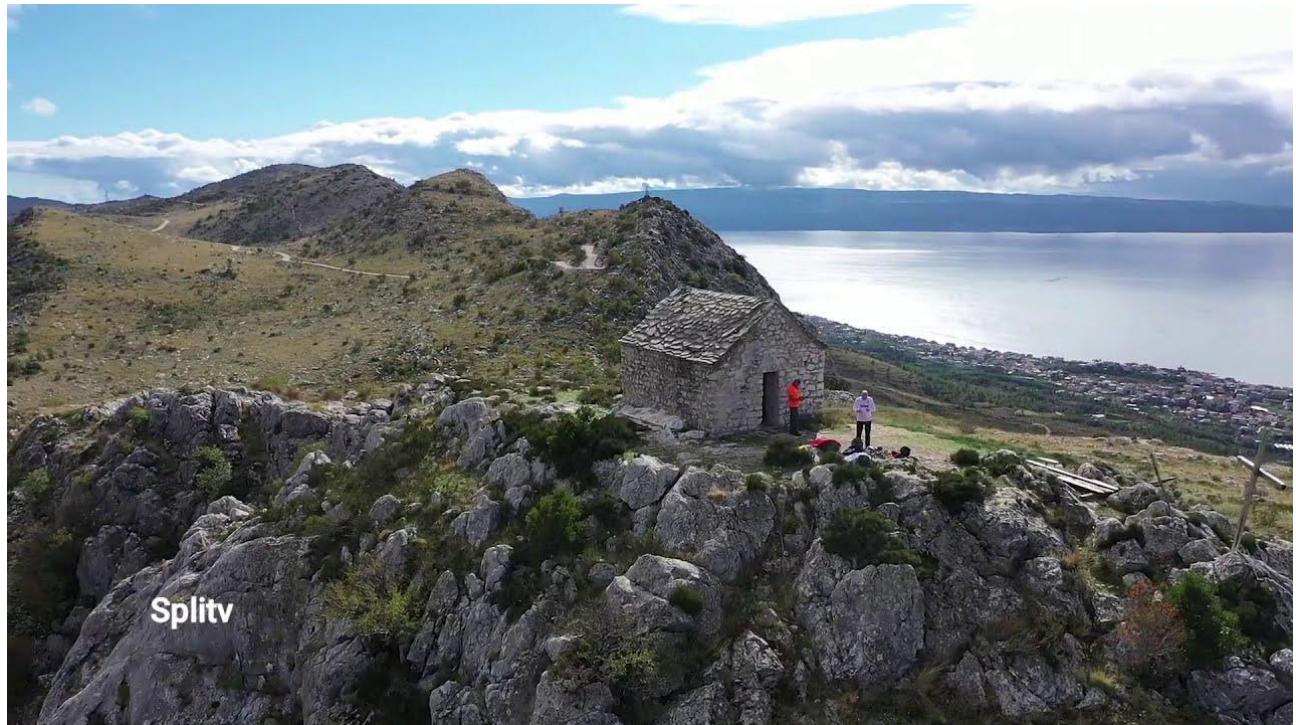
Poučna staza sv. Jure Perunsko – sv. Jure Vršina zamišljena je kao dio već postojeće planinarske staze. Do grebena na Perunu vodi nekoliko staza, jedna kreće iz Lučice u Strožancu, druga iz Vilara, a treća iz Mutograsa preko izvora Mure (slika 1).

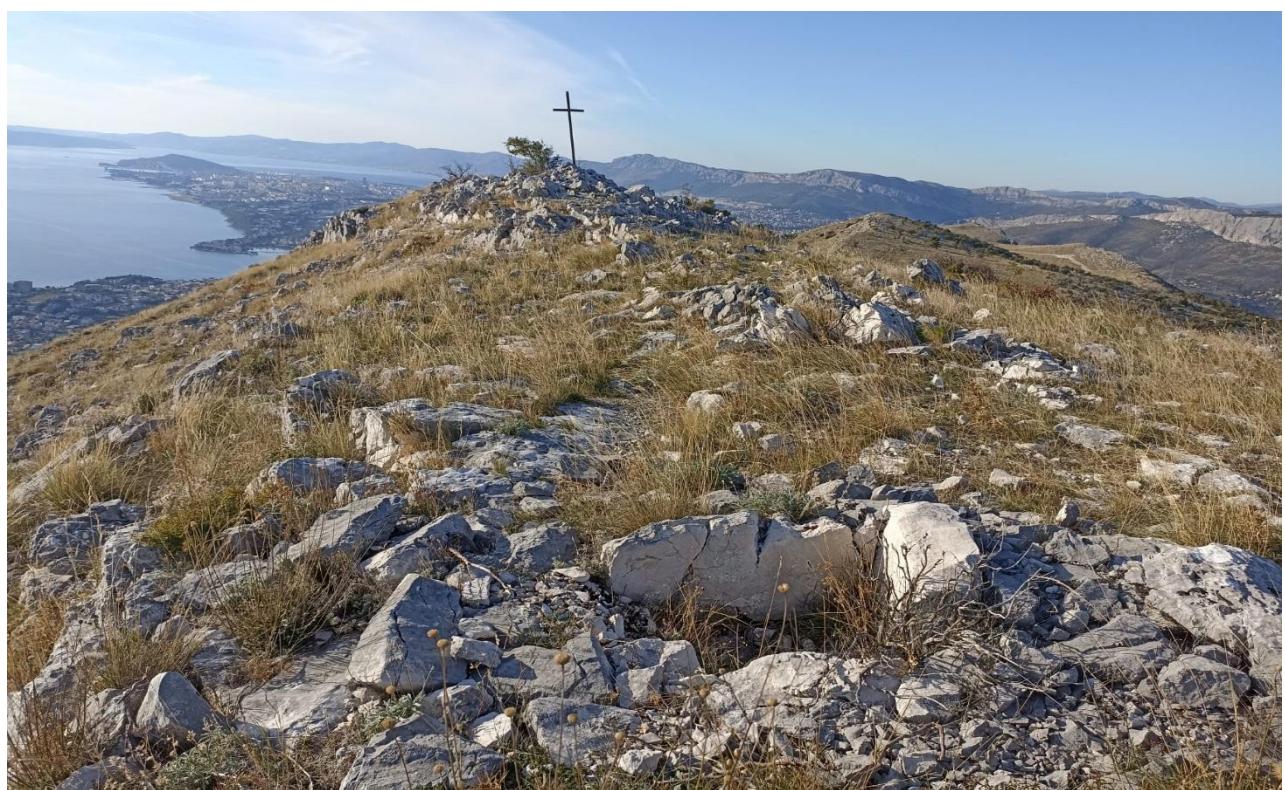
Slika 1. Poučna staza (crvena trasa) s postojećim pristupnim stazama (plave trase) (izradio Josip Peroš)

Jedna od glavnih karakteristika poučne staze je ta što neposredno prolazi kroz niz arheoloških lokaliteta. Tako obuhvaća gradinu na vrhu Perunsko na čijem se platou nalazi crkva sv. Jure potom nastavlja ispod gomile na vrhu Stražnica i gradine na vrhu Perunić ili Obloženica (slika 2), a potom se penje na najviši vrh brda Perun Križ pokraj kojeg se nalazi otvoreni grob i gomila (slika 3) i spušta se na gradinu na predjelu zvanom Vršina gdje se ujedno nalazi crkva sv. Jure (slika 4) i nastavlja se do gomile Pišćenice (slika 5).

Stazu krase veličanstveni pogledi na otoke srednje Dalmacije, Kozjak, Kaštela, Split, Stobreč, splitsko polje, Žrnovnicu, Gornje i Donje Sitno, Strožanac i Podstranu.

Slika 2. Pogled na crkvu sv. Jure na Perunskom i gradinu na Peruniću (preuzeto <http://visitpodstrana.hr/en/opodstrani/perun-hill/>, 20.11.2021)

Slika 3. Vrh Križ s otvorenim grobom u blizini

Slika 4. Crkva sv. Jure na Vršini s unutarnjim prostorom gradine i pogledom na Split

Slika 5. Pišćenica

Dionica od sv. Jure na Perunskom do sv. Jure na Vršini koja je zamišljena da se digne na razinu poučne staze duga je 3,5 km i cijelim putem prolazi uz arheološke lokalitete koji su za sada u funkciji vidikovca stoga većina izletnika ne zna da se nalazi unutar kulturnog krajolika. Na stazi se nalaze tri gradine; gradina na vrhu Perunsko, gradina na vrhu Perunić i gradina na platou Vršina.

Sve tri gradine odlikuje isti tip gradnje bedema koji ih prema analogiji s gradinama susjednih područja kao što su primjerice Kozjak i Biokovo smješta u prapovijesni kontekst. Prema površinskim nalazima koji su zatečeni na gradinama radi se o brončanom i željeznom dobu, no bez stratigrafske slike ne zna se njihov međusobni odnos. Gomila na vrhu Stražnica prema tipologiji gradnje i položaju u krajoliku vjerojatno pripada brončanom dobu. Grob na vrhu Križ prema arhitekturi se također može svrstati u prapovijesni kontekst s obzirom na dva kamena prstena koja ga okružuju, a koja su karakteristična za brončanodobne ukope.

U svrhu ispravne tj. povjesno točne prezentacije navedene dionice, trebalo bi najprije provesti sondiranje triju gradina (gradine na Perunskom, Peruniću i Vršini) i istraživanje napola devastiranog groba na vrhu Križ. Gomila na vrhu Stražnica i Pišćenica se ne bi dirale zbog svog specifičnog položaja na vrhuncu nego bi se ostavile netaknute kako bi posjetioci dobili dojam orignalne gomile. U svrhu prezentacije prapovijesnog ukopa "iskoristio" bi se već napola devastirani grob na vrhu Križ zbog lakšeg zahvata u istraživanju.

Na koncu, projekt bi se zaključio postavljanjem tabli s informacijama, odnosno rezultatima dobivenim sondiranjem. Ističem kako ovaj projekt osim promicanja kulturne baštine općine Podstrana ima i znanstvenu vrijednost jer se brdo Perun do sada nije arheološki istraživalo tako da će sondiranje dati prvu stratigrafsku sliku navedenog područja.

2. Razrada

Općina Podstrana ima bogatu turističku ponudu među kojima se ističu i tzv. "outdoor" aktivnosti koje uključuju slobodno penjanje, feratu i planinarenje, jahanje konja itd. Planinarska aktivnost se svakako može iskoristiti u svrhu promoviranja kulturne baštine općine Podstrana. Jedan od prijedloga uklapanja planinarske staze u turističku ponudu i promoviranje kulturne baštine je i poučna staza tijekom koje bi posjetioci tijekom planinarske ture naučili ponešto o kulturnom krajoliku u kojem se nalaze. Obzirom da je prezentacija kulturne baštine u Podstrani nedovoljno izražena, ovaj koncept je dobra podloga za cjelogodišnji održivi turizam u Podstrani, a pogodan je i za školske izvannastavne aktivnosti.

Važno je napomenuti kako se na navedenom području, odnosno od gradine na Perunu do gradine na Vršini nisu nikad provodila arheološka istraživanja ni sondiranja pa bi ovo bila prilika da se kreće u tom smjeru što ujedno cijelom projektu daje i znanstvenu vrijednost.

3. Cilj i zadatci projekta

- Ovim projektom se teži posjetitelje, bilo domaće ili strane upoznati s prapovijesnom kulturnom baštinom općine Podstrana. U nekoliko faza sondirati će se tri gradine kako bi se dobila arheološka slika pojedine gradine s ciljem da se upotpuni cjelokupna slika ovog dijela brda Perun. Od već postojeće staze, markirala bi se dva kraka; jedan prema gradini na Peruniću i jedan prema gomili na Stražnici.
- Dobiti poučnu stazu koja je potkrijepljena znanstvenim istraživanjem
- Dobiti dodatnu turističku ponudu uz već postojeću feratu, penjalište i mitološku poučnu stazu.

4. Provedba – opis projekta

Projekt se sastoji od dvije faze; u prvoj fazi prvoj fazi projekta, na kojoj ujedno počiva i cijeli smisao poučne staze, neophodno je izvršiti sondiranja na tri gradine, (Perunsko, Perunić i Vršina) i istraživanje groba na vrhu Križ. Dvije gomile koje se nalaze na Perunu, gomila na Stražnici i gomila Pišćenica ne bi se otvarale nego bi se iskoristile u prezentaciji brončanodobnih ukopa.

Prva faza projekta

4.1. Gradina na Perunskom

Na dijelu Primorske kose koji se naziva brdo Perun nalaze se tri vrha koja se protežu jedan iza drugog.¹ Gradina se nalazi na prvom vrhu, također zvanom Perun, a najbrži put za doći do nje je iz područja zvanog Hrastovine ili Rastovac pa dalje označenom planinarskom stazom. Vizualno komunicira s gradinom Perunić, gomilom Stražnica, gradinom Kuzma i Damjan, splitskim poljem, gradinama i gomilama na Markovači i Orlovači, Gračiću te splitskim akvatorijem. Površina gradine iznosi oko 2 283 m², s dužinom oko 60 m u smjeru istok-zapad i širinom od oko 80 m.² Plato gradine je približno trokutastog oblika i prirodno je zaštićen velikim strminama sa svih strana osim na jugoistočnoj strani gdje se nalazi suhozidna konstrukcija od lomljenog kamena, danas vidljiva tek kao kamena osipina. A.Škobalj istu naziva dugom gomilom.³ D. Maršić i M. Lozo navode da je bedem dugačak oko 80 m i da se proteže u smjeru sjever-jug.⁴

Na vrhu platoa nalazi se crkva sv. Jure. Crkva je malih dimenzija, uvijek otvorena, a služi i kao sklonište od nevremena onima koji se zateknu na brdu. A. Škobalj spominje narodnu legendu o „velikoj crkvi“ pa vezuje ovu gradinu uz mjesto vjerskog obreda. Uz crkvu se nalazi i podzid za kojeg Škobalj smatra kako bi to mogao biti dio nekadašnje crkvene ograde ili utvrđenja.⁵ Dužina tog podzida u smjeru istok-zapad je oko 25 m, a u smjeru sjever - jug 13 m. Širina podzida iznosi oko

¹ Gledajući od zapada prema istoku to su Perunsko, Perunić i Perun A. ŠKOBALJ, 1970, 125.

² D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 46.

³ A. ŠKOBALJ, 1970, 125.

⁴ D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 46.

⁵ A. ŠKOBALJ, 1970, 125.

60 do 65 cm. D. Maršić i M. Lozo smatraju kako je gradina vjerojatno bila ponovno korištena tijekom kasne antike kao *castrum*.⁶ D. Maršić i M. Lozo navode kako su u obilasku terena pronašli ulomak ukrašen otiskom prsta koji bi po karakteristikama upućivao na željezno doba.⁷

Na gradini koja se nalazi na vrhu Perunsko (441 m n/v) izvele bi se tri sonde dimenzija 3x3 m; jedna ispred crkve sv. Jure, a dvije na padinama gradine. Za sada površinski nalazi upućuju na postojanje prapovijesnog sloja, no potrebno je pomoći sondiranja utvrditi kojoj prapovijesnoj epohi pripada navedena gradina.

4.2. Gradina na Peruniću

Oko 650 m od gradine na Perunskom se nalazi gradina na Peruniću. Blago je elipsastog tlocrta. Na lako pristupačnoj strani nalazi se široki nasip od lomljenog kamena.

Duljina nasipa iznosi oko 220 m, a prosječna širina mu, ovisno o količini osipine, iznosi oko 12 – 20 m.⁸ Površina gradine iznosi oko 3 896 m². U unutrašnjosti gradine je posvuda vidljiv živac s malo humusa. Prilikom obilaska gradine uočeni su ulomci keramike iz antičkog razdoblja, no u literaturi se spominju i prapovijesni ulomci, fragmenti dna i ručki kao i ulomci prapovijesnih žrnjeva. Spominju se i ulomci starohrvatske keramike.⁹

Na gradini Perunić izvele bi se dvije sonde istih dimenzija. Prema površinskim nalazima na ovoj gradini također se očekuje prapovijesni sloj kojeg treba potvrditi.

4.3. Grob na vrhu Križ

Križ je najveći vrh na zapadnoj strani Primorske kose. Visina mu iznosi 523 m. A. Škobalj kao i D. Maršić te M. Lozo ovdje navode dvije polukružne gradine,¹⁰ no prilikom obilaska terena one nisu uočene. Možda je kamenje razneseno naknadno po terenu. Prema autorima dužina prve gradine elipsastog oblika iznosi oko 40 m, a širina oko 20 m. Otprilike oko 100 m dalje od nje nalazila se

⁶ D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 46.

⁷ D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 46.

⁸ A. ŠKOBALJ, 1970, 132; D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 47.

⁹ A. ŠKOBALJ, 1970, 133; D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 47; prema usmenom kazivanju, Vedran Katavić je također prilikom obilaska terena našao na prapovijesnu keramiku.

¹⁰ A. Škobalj ove dvije gradine naziva polukrižnim nasipima. A. ŠKOBALJ, 1970, 135.

druga gradina sličnih dimenzija. Nasip dopire samo do ruba puta koji prolazi vrhom brda. S obzirom na njihovu malu visinu, Škobalj smatra kako su ovi nasipi mogli služiti za jednostavno ogradijanje prostora u neke kultne svrhe, dok su Maršić i Lozo mišljenja kako je riječ o promatračnicama.¹¹ Na vrhu Križ nalazi se otvoreni grob koji prema analogiji vjerojatno pripada prapovijesnom ukopu. Zbog prezentacije groba u drugoj fazi projekta, trebalo bi ga istražiti.

4.4. Gradina na Vršini

Zadnja gradina na kojoj bi se provela sondiranja je gradina na Vršini unutar koje se nalazi crkva sv. Jure. Prema rezultatima koje je donio don Ante Škobalj, unutar i izvan ove gradine je poznato da se nalazi groblje, no potrebno je ispitati ima li prapovijesnog sloja koji se može očekivati s obzirom na položaj gradine i na logiku korištenja prostora u brončanom i željeznom dobu(slika 6).

Slika 6. Pogled na plato gradine i ukapališni prostor (snimila: M. Vidović)

Crkva Sv. Jure na Vršini se nalazi iznad Gornje Podstrane i do nje vodi uređena staza koja je danas ujedno u službi križnog puta. U literaturi se često spominje kako je ova crkva nastala na mjestu gradine koja se nalazi na putu kojim se najkraće moglo doći od Podstrane do Srinjina, tj. do Srednjih Poljica.¹² Treba uzeti u obzir da je nasip pregrađivan i dorađivan vjerojatno u puno navrata što bi moglo objasniti njegovu lošu očuvanost.

Prema Škobaljevom opisu, uz čimatorij crkve se nalazi polukružni nasip kojeg on naziva gomila i koja sadrži grobove (slika 6)¹³. Problem u nazivu je uočio A. Pleterski koji navodi kako nije

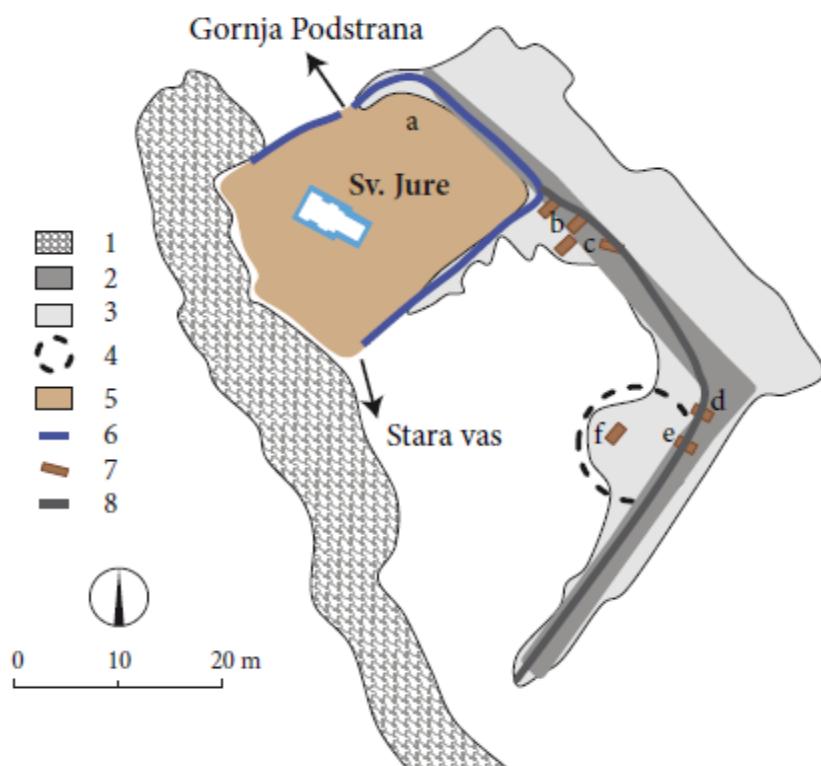
¹¹ A. ŠKOBALJ, 1970, 135, D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 47.

¹² D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 47.

¹³ A. ŠKOBALJ, 1970, 135, 159.

riječ o gomili nego o nasipu koji nije polukružan nego četvrtast. Unutrašnjost prostora je nasipom podijeljen na dva dijela, no ne može se precizno reći da li je on nastao istovremeno kad i glavni nasip ili je dodan naknadno.¹⁴

,Duljina nasipa s grobovima iznosi oko 88 m. Pleterski navodi kako je u istočnom kutu vidljiva ruševina prapovijesnog bedema bez veziva širokog 1,7 m te da je u unutrašnjem prostoru vidljiv ostatak gomile promjera 10 m. Danas preko spomenutih grobova u nasipu ide improvizirani suhozid.¹⁵ D. Maršić i M. Lozo spominju vidljivost prapovijesnog bedema na sjevernoj strani širine oko 4 m, a na jugoistočnoj strani spominju 2-3 donja sačuvana reda suhozida.¹⁶ Odnos gomile i nasipa nije poznat iako je gomila mogla biti istovremena sa nasipom ili je nasip mogao nastati uz gomilu (slika 7).¹⁷

Slika 7. 1. rub platoa, 2. suhozid, 3. groblja u nasipu, 4. gomila?, 5. pokapalište, 6. pokapališni zid , 7. grobovi izvan pokapališta, 8. najmladi zid (slika preuzeta iz A. Pleterski, 2014, 306).

¹⁴ A. PLETERSKI, 2014, 305,

¹⁵ A. PLETERSKI, 2014, 307.

¹⁶ D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994, 47.

¹⁷ A. PLETERSKI, 2014, 305 – 306.

Gradnjom crkve sv. Jure na sjeverozapadnom dijelu te izgradnjom zida koji četverokutni prostor dijeli na dva dijela, nastao je ukapališni prostor dimenzija 24 x 19 m. Pleterski i Škobalj spominju kako je moguće da je kamen za izgradnju pokapališnog prostora uzet s već postojećeg nasipa.¹⁸

Grobovi van ukapališnog prostora označeni slovima b i c su ukopani u gornji dio pokapališnog prostora i u stariji nasip. Ukopani su u dubinu od 40 cm što prema Pleterskom sugerira da su ti grobovi mlađi od nasipa jer da su nastali kad i nasip bi bili dublje, a ne na površini. Pleterski navodi kako je taj podatak Škobalj izostavio.¹⁹

Radiokrabonskim analizama dobiveni su datumi za dva groba, grob „a“ i za grob „e“: grob „a“ unutar čimotorija je datiran u period od 1330. do 1653. godine, a grob „e“ izvan čimotorija u period od 1158. do 1834. godine.²⁰ Navedeni podaci ne omogućuju precizno utvrđivanje relativnokronoloških odnosa navedenih grobova, no bez obzira na to Pleterski pretpostavlja da su grobovi van pokapališnog prostora nastali zbog nedostatka ukopnog mjesta oko crkve pa bi u tom slučaju oni bili mlađi (slika 8).²¹

Spomenuti prapovijesni bedem u istočnom kutu nasipa je stariji od svih grobova i „gomile“ u kutu istočnog dijela. Crkvica i groblje su vjerojatno nastali istovremeno u 14. ili 15. st. Gradina danas ima dva ulaza; jedan na sjeverozapadnoj strani, a drugi na južnoj za kojeg Pleterski smatra da je stariji.²²

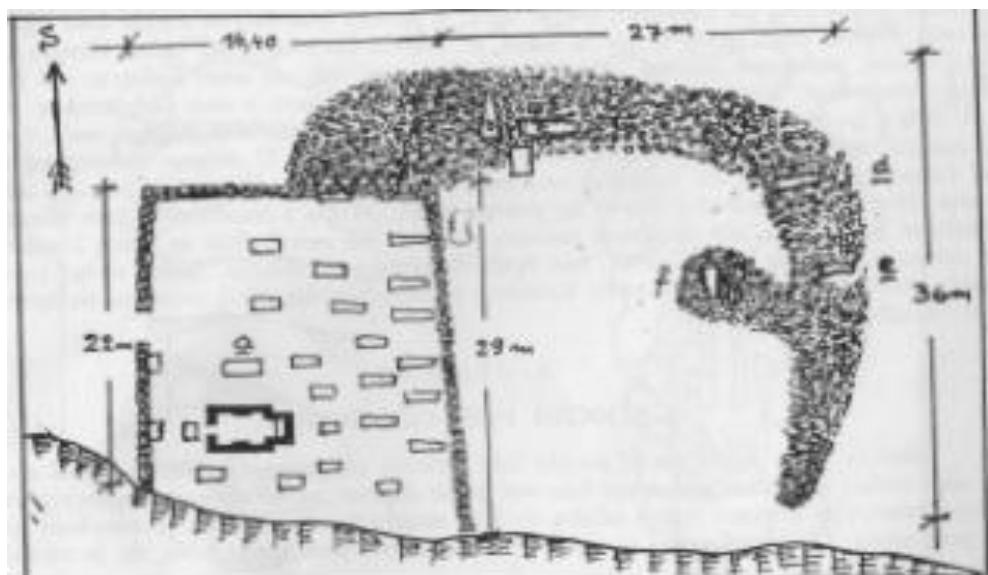
¹⁸ A. ŠKOBALJ, 1970, 161; A. PLETERSKI, 2014, 306.

¹⁹ A. PLETERSKI, 2014, 306 – 307.

²⁰ A. ŠKOBALJ, 1970, 167; A. PLETERSKI, 2014, 307.

²¹ A. PLETERSKI, 2014, 307

²² A. PLETERSKI, 2014, 307.

Slika 8. Skica četvrtastog nasipa i naknadno dodanog pokapališta oko crkve sv. Jure na Vršini prema Škobalju (preuzeto iz A. Škobalj, 1970, 158).

4.5. Pišćenica

Pišćenica je stožasta gomila koja se nalazi uz sam rub Primorske kose. Nalazi se na samoj granici Podstrane i Jesenica. Do nje danas vodi obilježena planinska staza od sv. Jure na Vršini. S gomile se pruža pogled na krilo Jesenice, Mutogras i dio Splita, Krilo, sv. Juru, Suvu/Velu Gomilu, te Glavicu/Vilanjski grad.

Gomila je građena od amorfognog kamenja.²³ Široka je oko 40 m²⁴, a visoka oko 5 m.²⁵ A. Škobalj je vezuje uz kultne svrhe, dok po nekim autorima može činiti granicu Pituntina s Nerastinima.²⁶ Površinskim pregledom Prikupljena je manja količina keramičkih nalaza. Riječ je o atipičnim fragmentima koji se vjerojatno mogu vezati uz antički period. Gomila nikada nije istraživana pa se ne može reći sadrži li grobove.

²³ Škobalj spominje kako se u narodu nižu legende o zakopanom blagu u ovoj gomili.

²⁴ Prema Škobalju 20 m

²⁵ A. ŠKOBALJ, 1970, 139.

²⁶ J. JELIČIĆ, 1991, 19, A. ŠKOBALJ, 1970, 139.

Druga faza projekta

Druga faza projekta namijenjena je prezentaciji dobivenih rezultata sondiranjem i istraživanjem. Ova faza uključuje postavljanje info tabli s informacijama o nalazištu i izradu brošure.

Vremenski plan

Mjesec	Aktivnost	Izvođač
Rujan 2022 – Prosinac 2023	Sondiranje gradina, istraživanje gomile i groba	Eduard Visković Maja Vidović
Rujan 2022 – Prosinac 2023	Obrada materijala	Eduard Visković Maja Vidović
Siječanj – Prosinac 2024	Uredenje i otvaranje staze	TZ Podstrana ili Split
Siječanj – Prosinac 2024	Tiskanje brošure	TZ Podstrana ili Split

5. Moguće poteškoće

S obzirom na to da se na ovom prostoru nisu ranije odvijala arheološka istraživanja, nije poznato što se točno može očekivati pa se zbog toga u smislu poteškoća može očekivati produženje roka.

6. Evaluacija

Kod posjetitelja želimo postići bolje otkrivanje i vrednovanje kulturne baštine kroz učinkovitu interpretaciju, koja uključuje metode za podizanje svijesti posjetitelja o važnosti zaštite i odgovarajućeg odnosa prema kulturnoj baštini ovog kraja. Poučna staza također ima za cilj doprinijeti u stvaranju novog turističko-edukativnog proizvoda u okviru održivih turističkih aktivnosti na području brda Perun.

7. Održivost projekta

Projekt poučne staze je zamišljen kao jedna inicijalna faza u upoznavanju izletnika s bogatom kulturnom baštinom Podstrane. Svakako bi navedenu poučnu stazu trebalo uvesti u ponudu Turističke zajednice Podstrana kako bi se što bolje popularizirala. Staza je pogodna za izlete osnovnih i srednjih škola. U suradnji s lokalnim planinarskim društvom Perun, sličnim udrugama i agencijama i sličnim udrugama i agencijama njihovim vodičima moglo bi se osigurati i vodstvo po stazi. Svakako bi ovaj projekt trebalo proširiti na ostatak gradina i gomila koje se nalaze na Poljičkoj planini, a nisu uzete u obzir u ovoj fazi projekta. U ovoj inicijalnoj fazi ovaj projekt ima i znanstvenu vrijednost jer do sada nisu provedena arheološka istraživanja na navedenoj dionici staze. S obzirom na očekivane nalaze potrebno je formirati muzejski prostor u općini Podstrana što predstavlja dodatnu vrijednost u prezentaciji kulturne baštine. U budućnosti bi se očekivalo i uključenje Ministarstva kulture kao jednog od financijera kao i Turističke zajednice Podstrana.

8. Troškovnik istraživanja

Troškovnik arheoloških istraživanja za izvedbu projekta „Poučna staza Sv.Jure Perunsko – sv. Jure Vršina“

Arheološko istraživanje gradine PERUN – 3 sonde veličine 3 x 3 metra

	Količina	Kn	Dana	Ukupno
Arheolog - voditelj	1	900	15	13 500 kn
Arheolog - zamjenik	1	750	15	11 250 kn
Studenti radnici	3	450	15	20 250 kn
Putni troškovi, smještaj itd.	1	15 000	Paušal	15 000 kn
Izrada stručne dokumentacije (Totalna stanica, GPS, 3D model)	1	6 000	Paušal	6 000 kn
Konzervacija i obrada nalaza	1	3 000	Paušal	3 000 kn
Izrada stručnog izvještaja	1	2 000	Paušal	2 000 kn
Ukupno bez PDV-a				71.000,00 kn
PDV				17.750,00 kn
UKUPNO				88.750,00 kn

Arheološko istraživanje gradine PERUNIĆ – 2 sonde veličine 3 x 3 metra

	Količina	Kn	Dana	Ukupno
Arheolog - voditelj	1	900	10	9 000 kn
Arheolog - zamjenik	1	750	10	7 500 kn
Studenti	3	450	10	13 500 kn
Putni troškovi, smještaj itd.	1	10 000	Paušal	10 000 kn
Izrada stručne dokumentacije (Totalna stanica, GPS, 3D model)	1	6 000	Paušal	6 000 kn
Konzervacija i obrada nalaza	1	3 000	Paušal	3 000 kn
Izrada stručnog izvještaja	1	2 000	Paušal	2 000 kn
Ukupno bez PDV-a				51.000,00 kn
PDV				12.750,00 kn
UKUPNO				63.750,00 kn

Arheološko istraživanje gradine VRŠINA – 2 sonde veličine 3 x 3 metra

	Količina	Kn	Dana	Ukupno
Arheolog - voditelj	1	600	10	6 000 kn
Arheolog - zamjenik	1	600	10	6 000 kn
Studenti	3	350	10	10 500 kn
Putni troškovi, smještaj itd.	1	10 000	Paušal	10 000 kn
Izrada stručne dokumentacije (Totalna stanica, GPS, 3D model)	1	4000	Paušal	4 000 kn
Konzervacija i obrada nalaza	1	2000	Paušal	2 000 kn
Izrada stručnog izvještaja	1	1000	Paušal	1 000 kn
Ukupno bez PDV-a				39.500,00 kn
PDV				9.875,00 kn
UKUPNO				49.375,00 kn

9. Literatura

J. JELIČIĆ, 1991. – Jasna Jeličić, Pituntium u svjetlu arheoloških nalaza, *Podstrana od davnine do naših dana*, Podstrana, 19 – 43.

D. MARŠIĆ, M. LOZO, 1994. – Dražen Maršić, Marijan Lozo, Reambulacija pretpovijesnih gradina i gomila na primorskoj kosi iznad Podstrane, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 24/2, Zagreb, 46 – 48.

A. PLETERSKI, 2014. – Andrej Pleterski, *Kulturni genom*, Ljubljana.

A. ŠKOBALJ, 1970. – Ante Škobalj, *Obredne gomile*, Sveti Križ na Čiovu.